

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: Η ΦΛΟΓΕΡΑ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΗΑ

Ἡ χειρότερη ἂν ὄχι ἡ μοναδική περιπέτεια πού φαρμάκεψε τή νεογέννητη φιλολογία μας, εἶναι ολοφάνερα ἡ γλωσσική περιπέτεια. Ἡ ἀντίδραση στήν ἀπονεκρωτική ἐπίδραση τῆς καθαρεύουσας, κατάντησε σ κ ο π ό ς, καί ὄχι μέσο γιά νά ζητηθεῖ ἕνας ἀρμονικώτερος, ἕνας πῶς αἰσθητικός τρόπος ἔκφρασης τῆς σκέψης.

Καί ἐνῶ γύρω μας ἡ Τέχνη ἔφτασε νά ἐπιδιώκει τήν ἀνεξαρτησία της ἀπό κάθε βιοτική ὑποχρέωση καί ὑπερήφανα νά προχειρίζει σέ ἀξίωμα τὸ δόγμα «Ἡ Τέχνη γιά τήν Τέχνη», ἐμεῖς, στὸ στενό μας περιβάλλον, ὀδηγημένοι ἀπὸ τὶς ἀνάγκες τῆς στιγμῆς, ταπεινοὶ καιροσκόπο, μὲ καλογεριστὸ πείσμα καί φανατισμό, χρόνια τώρα τριγυρίζουμε τὸ λάβαρο πού κάποια δασκαλικὴ ἀντίληψη ὕψωσε: «Ἡ Τέχνη γιά τὴ Γλῶσσα.» Τὸ φαινόμενο αὐτὸ κατάληξε νά μᾶς κάνει, ἡσυχὰ καί ἄθελα ἴσως, νά μιμούμαστε χίλιες δύο τεχνοτροπίες, ξένες ἢ καὶ δικές μας ἀκόμα, καί νά θαρροῦμε πῶς, ἅμα μιὰ μίμηση τὴν στολίσουμε μὲ τὰ χαρίσματα πού κλεῖει κάποιο φιλολογικὸ γλωσσικὸ ἰδίωμα, τὴν προβιβάζουμε διὰ μιᾶς καί σέ ἔργο Τέχνης.

Ἡ παθολογικὴ ἐκδήλωση τοῦ φαινομένου βρίσκεται εὐκόλῃ στὶς ἐπιδεικτικὰ μετὰφράσεις πού τελευταῖα γίνονται ὄχι γιά ν' ἀνταποκριθεῖν σέ ἀνάγκες καλλιτεχνικῆς συνείδησης, ἀλλὰ γιά ν' ἀποδείξουν πῶς «Ὁ Ἀνθρώπινος μηχανισμός», γιά παράδειγμα, γραμμένος ἀρχικὰ στὴ καθαρεύουσα, μπορεῖ νά μεταφρασθεῖ καί σέ μιὰ γλῶσσα πού μοιάζει μὲ τὴν δημοτικὴν.

Τὸ ἀποτέλεσμα εὐκόλῃ. Κάθε ἔργο τὸ κρίνουμε ἀπὸ τὴ γλῶσσα του καί ἀδιαφοροῦμε γιά τὴν ποιότητα τοῦ περιεχομένου του. Καί τὸ συμπέρασμα ἀμεσώτερο. Ὁ ποιητὴς κυνηγᾷ πρὸ παντός γλωσσικὰς δάφνης, μὲ θυσία τῶν νοημάτων.

Ἄρα χαμηλόσουμε κατὰ ἕναν τόνο τὴν εἰσαγωγὴν αὐτὴ θὰ βρεθοῦμε στὴν καρδιά τῆς ἐντύπωσης πού ἀφίνει τὸ διάβασμα τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιληά.» Γλῶσσα πλούσια, μὲ πλούτο ἐπιδεικτικὸ καί λίγο φορτικὸ. Γλῶσσα περεχυμένη κοσμήματα σὰν κυρία ὀψίπλουτου μὲ γιορτερὴ περιβολή. Ἐπίθετα πυκνοαрадισμένα σὰν μυρμηγκία πού ἀποδημοῦν, σπρώχνονται μπρὸς στὰ μάτια τοῦ ἀναγνώστη μὲ δυσκολοζυγμένη ἐπιθυμία νά σκλαβώσουν τὴν προσοχή, νά θαμπώσουν. Παράκαιρη ἐπίδειξις πολυμαθείας, στὶς καλλίτερες στιγμὲς καταστρέφει τὸ αἶσθημα, πνίγει κάθε ζωή, κάθε λυρισμό, στὴ γέννα του. Μερικὲς προσπάθειες φιλοσοφικῆς σκέψης, σκορπισμένες δῶθε κεῖθε, φανερόνουν νοήματα μέτρια, κακοσχεπασμένα ἀπὸ τὴν ὑπερβολὴ τῆς ἔκφρασης καί τῆς εἰκόνας.

Οἱ ἀδιάκοπες ἀντιθέσεις, ἡ ἐκζητήσιμος τῆς εὐκόλης couleur locale, οἱ δυνατοί, οἱ φωναζαλάτικοι χρωματισμοί, μᾶς ξαναγυρίζουν στὴ χειρότερη ἐποχὴ τοῦ ρωμαντισμοῦ, στὰ φανταχτερά του ψευδοστολίδια, στὶς συμβατικὰς του μεθόδους. Καί ἀπάνω ἀπ' ὅλα, δουλικὴ μίμηση τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν γεννᾷ δυσφορίαν, ὅσες φορὲς μάλιστα ἡ νεώτερη σκέψις ζητᾷ

νά ἐκδηλωθεῖ μὲ τὰ μέσα τεχνουργίας ξένης πρὸς τὶς ἀνάγκες τῆς. Γιατὶ εἶναι φανερό ὅτι τὰ δημοτικὰ τραγούδια ἔχουν καὶ τὴν τεχνουργίαν των τὴν φυσικὴν τὴν ἀβίαστη καὶ τὸ ξέχωρο ὄφος τους, ποὺ ἀνταποκρίνονται καὶ σὲ εἰδικὰς ἀνάγκες καὶ σὲ εἰδικὰς ἀντιλήψεις καὶ σ' ἄλλους χρόνους. Κάθε τωρινὴ μίμησὶς τους εἶναι ἓνα pastiche, ὅπως λένε οἱ Γάλλοι, καὶ pastiche ποὺ ἔχει τὶς ἀξιώσεις τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλῆ» εἶναι ἐπιχείρηση ἐλάχιστα βιώσιμη.

*
* *

Ὁ πρόλογος τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιλῆ» μᾶς δίνει τὴ ρητὴν ὑπόσχεσιν πὺς, γιὰ νὰ ξυπνήσει τὶς σύγχρονες ἀποκαρτωμένες ψυχὰς, τὸ τραγούδι τὸ ἡρωϊκὸ θ' ἀρχίσει :

Τραγούδι τῶν ἡρώων ! Ἐμπρός, τραγούδι τῶν ἡρώων !
Ἀπάνου ἀπὸ τὰ πόσταχτα, ἀναψε ὦ φλόγα, λάμψε

Καὶ ὅμως μάταια θ' ἀναζητήσῃ κανεὶς τὴ φλόγα τοῦ ἡρωϊσμοῦ στὸν καταρράκτη τῶν δεκαπεντασύλλαβων ποὺ ρεεὶ ἀκράτητος σὲ δώδεκα λόγους. Τὸ ἔργο καὶ κατὰ τὴ ρητὴ δήλωσιν τοῦ ποιητῆ :

Ἔργα κιθάρα μου ἐπικὴ μεσ' ἀπ' τὸ μονοπάτι

φαίνεται νὰ εἶναι ἐπικὸ. Ἐντούτοις καμμιά πλοκή, κανένα ἐπεισόδιον δὲν δικαιολογοῦν αὐτὴ τὴν κατάταξιν. Ὁχι βέβαια πὺς τὰ φιλολογικὰ εἶδη πρέπει νάχουν ὀρισμένους τάξεις καὶ περιορισμούς. Ἀλλὰ ἐπὶ τέλους ἓνα ἔπος ποὺ βαστᾷ συγκρατητὲς 180 σελίδες, ἂν δὲν ἔχει ὅσοδήποτε ἀπλὸ ἐπεισόδιον νὰ ἱστορήσῃ, θὰ φανερωθεῖ ὀλότελα ἀσυνάρτητο. Καὶ ἂν ἀκόμα θεωρήσουμε τὸ ποίημα αὐτὸ ὡς ἕμνο τοῦ Βασιλείου τοῦ Βουλγαροκτόνου, καὶ πάλιν θὰ βροῦμε πὺς ἡ μεγάλη μορφή τοῦ Αὐτοκράτορα, ἀντὶ νὰ σκιαῇ ὅλο τὸ ἔργο, μὲ πολλὴ δυσκολία καταφέρνει ν' ἀνακύβῃ ἀπὸ τὸν ὄγκον τῶν λέξεων ποὺ τὴν πνίγει. Καὶ βέβαια τὸ ταξεῖδι του στὴν Ἀθῆναν ποῦ, μὲ πολλὰς παρεμβάσεις, περιγράφεται ἀπὸ τὸν Γ' ἕως τὸν Ι' λόγο, δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ, οὔτε εἶναι, πλοκή. Εἶναι ἴσως μία ποιητικὴ γεωγραφία, μὲ λίγα διαλεχτὰ μέρη. Καὶ ἐνῶ σ' ὅλο αὐτὸ τὸ ταξεῖδι τὰ βουνὰ τὰ ποτάμια, οἱ πόλεις, σὲ ἀδιάκοπην προσωποποίηση, μιλοῦν καὶ ρητορεύουν ἐνῶ δίνονται εὐσημα στίς διάφορες φυλὰς ποὺ ἀποτελοῦν τὸν στρατὸ τῆς Αὐτοκρατορικῆς συνοδείας, ἐνῶ περιγράφονται μὲ ἐπίμονη λεπτολογία τὰ ἄρματα καὶ οἱ φορεσιές, τὰ λάβαρα καὶ τὰ νάκαρα κλπ. ὁ κακόντυχος Αὐτοκράτορας, ἄψυχον ἀνδρείκελον, ἄβουλον σκιαῆτρο, σκιὰ κἄποιου ὑποθετικοῦ Ἄρη, σέρνεται χωρὶς θέλησιν, χωρὶς σκέψιν, χωρὶς δράσιν πρὸς τὸ τέρμα τοῦ ταξιδιοῦ του.

Μόλις μιὰ φορὰ, σὲ καμμιά δεκαριά στίχους, μὲ κάποιαν ἀπελπισμένη προσπάθεια ξυπνᾷ στὴ δράσιν καὶ ὁ ἥρωας τοῦ ποιήματος καί, ὡς ἄνθρωπος μὲ σάρκα, πολεμᾷ καὶ νικᾷ τὸν Βάρδα τὸν Φωκᾶ, «τῆς λεβεντιάς τ' ἀστέρει.» Καὶ ἀμέσως ξανατέφτει στὸν πρωτογενεῖνόν του λήθαργον.

Στὸν ΙΑ' λόγο δοκιμάζει πάλιν μιὰ στιγμὴ ἢ σκέψιν τοῦ Αὐτοκράτορα νὰ ἐκδηλωθεῖ σὲ μιὰ ὑποφαντασία ποῦ τοῦ ἀνοίγει τὸ μέλλον καὶ τοῦ φανερῶναι τὴ θλιβερὴν τύχην τῆς Αὐτοκρατορίας του. Ἀλλὰ κί' ἐκεῖ μόλις ἢ τραγικὴ καταστροφὴ χαράζει στὰ μάτια τοῦ ἥρωα τὶς ματωμέ-

νες σκηνοθεσίες της, ή πολυμάθεια τοῦ ποιητῆ ἀδόκητα φροντίζει νὰ συγχίσει τὸ μοναδικὸ ὄραμα μὲ ἓνα σωρὸ παρεκβάσεις. Καὶ ἔτσι καταντᾷ ξαφνισμένος ὁ πολεμόχαρος Βασιληᾶς, νὰ στοχάζεται τις ἀνόμιες εἰκόνες ποῦ τὸ παράξενο ποιητικὸ καλειδοσκοπίο τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ τοῦ παρουσιάζει μὲ βιαστικὴ αὐταρέσκεια, δηλαδή : τὴν ἐφεύρεση τοῦ μαπαρουντιοῦ, τὴν ἀνακάλυψη τῆς Ἀμερικῆς, τὸν Κίτρινο Κίνδυνο, ὅπως τὸν λένε οἱ ἐφημερίδες, τὴν Κεφαλαιοκρατία (Μαμωνᾶς, ἀντίχριστος, τέρας, σερπετὸ καὶ σταυραῖτὸς) τὴν Βασιλεία τοῦ Φτωχολέοντα ποῦ εἴτανε λέοντας καὶ εἴτανε ὁ Σοσιαλισμὸς καὶ

«σταμνὶ βαστᾷ, σπαθὶ βαστᾷ γιὰ νὰ τὰ σφάξῃ τὰ Ἕθνη»
καί, καί, καί.

*
* *

Δικαιολογημένα οἱ παρακάτω κρίσεις θὰ μπορούσαν νὰ θεωρηθοῦν εἰσηγημένες ἀπὸ προκατάληψη, ἂν αὐτὸ τὸ ἔργο δὲν χορηγοῦσε ἄφθονο τὸν τρύγο τῶν παραδειγμάτων, σὲ κάθε σελίδα ἴσως. Στίχοι σὰν κι' αὐτοὺς :

Λουρίκια, χρυσοκλίβανα, βαριά, ἀλαφρά, πλεμένα,
πελεκημένα, τορνευτά, γερά μαστορεμένα,
χυτά. Κι' ἀπὸ βοϊδόπετσο σκουτάρια καὶ ἀπὸ ἀτσάλι,
σπαθιά, δοξάρια, δρέπανα, σφεντόνες καὶ κοντάρια
μὲ προσωπίδες χάλκινα κασίδια καὶ σάιττες,
κι' ἀπελατίκια καὶ πελέκια, ἀγκίστρια καὶ καμάκια κλπ.

ἢ σὰν κι' αὐτοὺς

Καيسάροι, ἑξάρχοι, μάγιστροι, δομέστικοι, δονκάδες,
ταξάτοι, ταξιδιάρηδες, ἀκρίτες, ἀπελάτες
σπαθάρηδες, δρουγγάρηδες, καβαλλαρέοι, ἀρμάτοι,
καπετανεοί, ἀρχοντολόγια, ταπεινοβγαλμένοι,

Λίμιτα, νούμερα, σχολές τῶν ἀσκεριῶν ξεφτέρια
θελιματάροι, ρογιαστοί, κατάφραχτοι, ἀλαφρίτες

μαζεμμένοι ἀπὸ κάποιο ἐγχειρίδιο τῆς Βυζαντινῆς ἱστορίας, ἢ στίχοι ποῦ ἀραδιάζουν τις ὀνομασίες τῆς Θεοτόκου μὲ φορτικὴ ἐπιμονή

Παντάνασσα, Ἐλεούσα,
Γλυκοφιλούσα, Ἀκάθιστη, Γιάτρισσα, Πονολύτρα
Παραμυθιά, Περίβλεφτη, Πανάχραντη, Ὁδηγήτρα
Ἀντιφωνήτρα, Τριχερούσα, Βαγγελίστρα, Λαύρα
Γοργοεπίκοι, Ἀθηναία, Ρωμαία, Φανερωμένη, κλπ.

δὲν ξέχουμε ἂν ὑπηρετοῦν κανένα ποιητικὸ σκοπὸ, ἢ τοῦλάχιστον καμμίαν ἀνάγκην ἐνότητος τοῦ ἔργου, ἀσφαλῶς ὅμως ἀποβλέπουν σὲ ἐπίδειξη πολυμάθειας. Πλεονάζουν οἱ ρομαντικὲς εἰκόνες, σὰν κι' αὐτή, ποῦ μὲ τις συνειθισμένες ἀντιθέσεις κυνηγᾶνε τὴν κατάπληξη τοῦ ἀναγνώστη :

Ἀθηνᾶ ; ὄχι Ἀθηνᾶ Σοφία,
βιβλίον κρατᾷ καὶ σκύβοντας ἀπάνου του διαβάζει

καὶ μὲ κοντύλι σίδερο σὲ φύλλα ἀτσάλι γράφεις
σφαῖρα τὸ πόδι σου πατᾶ καὶ σὰ νὰ τήνε σπρώχνῃ
καὶ ἡ σφαῖρα ἀστέρι, καὶ τᾶστέρι κόσμος, καὶ γυρίζει

Ἡ τελευταία μάλιστα εἰκόνα ποὺ προσθῆται, στὴν ἤδη πολυάσχολη Σοφία,
καὶ τὸ γύρισμα τοῦ κόσμου ποὺ εἶναι ἀστέρι ποὺ εἶναι σφαῖρα, φαίνεται
κάπως ἀφελῶς κωμικῇ. Δυσαναλογία μεταξὺ τῆς προσάθειας νὰ παραχθῇ
ἐντύπωση τρομακτικῇ, καὶ τοῦ μέτριου ἀποτελέσματος·

Καὶ νὰ παρακάτω κακόζηλη χρῆσις τῆς δημοτικῆς :

Τὴν Πολιτεία τὴ σέρνει ὁ Πόλεμος κ' ἡ Βία τὴ σέρνει
σᾶνθισμα γιὰ τὸ μαρασμό, στὴ χάσι γιὰ τὴ φέξη

Στὴ «χάσι γιὰ τὴ φέξη» (!)

Πιὸ πέρα ἔμφασι παιδικῇ ἢ ὁποῖα θυμίζει, στὶς κακοκαμωμένες ἐπιθεωρή-
σεις, τὴν ἐμφάνισι καμμιᾶς μοδιστρούλας, ποὺ ἐξηγᾶ στὸ κοινὸν τί παριστάνει :

Δέντρα, ἀντιρεζίματα πατῶ καὶ ξερριζῶν καὶ ὅλα
μὲ τὴ φωτιά ξεπαστρευτῆς καὶ χτίστης μὲ τὸ αἷμα
καὶ γυνᾶ στρώνω καὶ χρουστὰ τάλωνια στρογγυλεύω
γομίζοντάς τα μὲ καρποὺς τοῦ θέρου καὶ τοῦ τρύγου
Μὰ ἐγὼ εἰμ' ὁ Πόλεμος, μὰ ἐγὼ εἰμ' ὁ Πόλεμος...

Ὅσο γιὰ τὴν ποιότητα τῆς φιλοσοφικῆς σκέψης παραθέτουμε ἐδῶ
ἐνα ὁλόκληρο ἀπόσπασμα, ποὺ στὴν ἀντίληψιν τοῦ ποιητῆ βέβαια θὰ
εἶναι ἀπὸ τὰ πιὸ ἀψηλόντητα.

— Ὅσο ἀνοιχτοὶ εἰν οἱ οὐρανοί, τόσο τεράστια μέσα
στῶν οὐρανῶν ἀπλώνονται τὴν ἀπεραντοσύνην
τοῦ ἡλιοῦ τὰ βασιλέματα· καὶ ὅσο κ' οἱ αἰθέρες εἶναι
ξάστεροι, τόσο εἰν' οἱ ἄχνοι σὰν ξαφνικὲς φοβέρες·
ἀπὸ τὰ ἔγκατα κ' οἱ ἄχνοι τῆς θάλασσας τῆς μάννας
ὑψώνονται, μεστώνονται, καὶ, σύννεφα, τοῦ κόσμου
τὸ σκότος, τὸ δριμύχολο καὶ τὴ φουρτούνα φέρουν,
γιὰ τὸ χαμὸ ἢ γιὰ τᾶνθισμα, ξολοθρεύτες ἢ πλάστες
ὅσο νὰ πέσουνε ξανὰ στῆς θάλασσας τῆς μάννας
τὰ ἔγκατα, ἀπὸ τὸ νερὸ γιὰ τὸ νερὸ, καθάρια,
καὶ μ' ὅλο τοὺς τὸ θόλωμά, τὰ σύννεφα, σημάδια
στοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν
τοῦ νόμου τοῦ κυβερνητῆ θνητοῦ καὶ θείου, τῶν ὅλων.

Ἄς ἀφίσουμε κατὰ μέρος τὴν παράκαιρη ἐμφάνισι τοῦ στίχου τοῦ
Ἐρωτόκριτου,

στοῦ κύκλου τὰ γυρίσματα ποὺ ἀνεβοκατεβαίνουν

ποὺ βέβαια σὲ καμιὰ ἀνάγκαστικὴ συνοχὴ νοήματος δὲν βρίσκεται μὲ τοὺς
ἄλλους στίχους.— Ἀπὸ τὸ κομμάτι ὁλόκληρο ἀδύνατο νὰ συναρμολογηθεῖ
νόημα δεμένο. Οἱ πρῶτοι τέσσερις στίχοι εἶναι ἀπλὲς βεβαιώσεις : Ὅσο
πλατύτερος εἶναι ὁ οὐρανὸς τόσο πιὸ εὐρύχωρα ἀπλώνονται τὰ βασιλέματα
τοῦ ἡλιοῦ, καὶ ὅσο καθαρώτεροι οἱ αἰθέρες τόσο οἱ ἄχνοι μοιάζουν ξαφνικὲς
φοβέρες. Ἡ πρώτη βεβαίωσις μαθηματικὰ ἀναμφισβήτητη, ἡ δεύτερη ζήτημα

γούστου.—Οἱ ἐπίλοιποι ὁμῶς στίχοι, ὑποθέτουμε νὰ ἐξηγοῦν τὴ θεωρίαν τῆς βρογχίτις, «ἀπὸ τὸ νερὸ γιὰ τὸ νερὸ» ἢ τὸν νόμον τῆς συντήρησης τῆς δυνάμεως, μὲ τὴν προσθήκην ὅτι, γιὰ νὰ γίνῃ τὸ νερὸ ἀχνός, σύννεφο κι ὕστερα πάλι νερὸ, χρειάζεται χρόνος:—”Οχι;

*
* *

Θάναι ριζικὰ ἀδικημένες οἱ γνώμες αὐτές, ποῦ ἐπήγασαν ἀποκλειστικὰ ἀπὸ ἐντυπώσεις τῆς «Φλογέρας τοῦ Βασιληᾶ» ἂν πάρουν γενικότερη σημασίαν καὶ ἂν θεωρηθοῦν ὅτι ἀγκαλιάζουν ὅλα τὰ ἔργα τοῦ κ. Κ. Παλαμᾶ.— Οὔτε ἡ δικαιολογημένη ἐπιβολὴ τοῦ ποιητῆ οὔτε ἡ ξεχωριστὴ θέσις ποῦ κρατοῦν στὴ σύγχρονη ψυχὴ ἡ τεχνοτροπία του καὶ ἡ σκέψις του, μποροῦν πιά νὰ συζητηθοῦν.

Ἐδῶ προσπαθήσαμε μονάχα ν’ ἀντικρύσουμε, μὲ ἀπερίφραστη εἰλικρίνεια ἓνα ἔργο ποῦ βρέθηκε νὰ συγκεντρῶνῃ, μεγαλοποιημένα καὶ ἀποκρυσταλλομένα τὰ ἐλαττώματα του κ. Κ. Παλαμᾶ, σὲ ὀριστικὸ ὑπόδειγμα, σὲ «ὑπόδειγμα πρὸς ἀποφυγὴν».

Εἶναι γνωστὸ πῶς ὁ κ. Κ. Παλαμᾶς, κάτοχος ὅσο ἓνας ἢ δυὸ μόλις στὴ Ρωμηοσύνη, τῆς γλώσσας τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν αἰσθάνεται ἀπεριόριστη λατρεία στὴ γλῶσσα αὐτὴν καὶ συχνὰ παραβλέπει πῶς, στὴν ἄδολή της μορφῇ, εἶναι πιά λίγο ξένῃ πρὸς τὶς σημερινὲς ἀνάγκες.—Καί, ἴσως, ὀδηγημένος ἀπὸ τὴν ἐπιθυμίαν νὰ πυργώσῃ μνημεῖο στὴ λατρεία του αὐτῇ, σκόπιμα παραμέρισε τὸ αἶσθημα καὶ τὴ ζωὴ ἀπὸ τὸ τελευταῖο του ἔργο, γιὰ ν’ ἀφοσιωθεῖ ὁλόψυχα στὸ μουσικὸ θρόισμα τῶν λέξεων καὶ στὴς ρητορείας τοὺς μάταιους ἤχους.

Ὅσοι ὁμῶς τὴν Τέχνην ἀγαποῦν μόνο γιὰ τὸν ψυχικὸ πλοῦτο ποῦ ξυπνᾷ, ἐνσυνείδητα πρέπει νὰ στραφοῦν πρὸς τὰ παραδείγματα, ποῦ μὲ φιλόργυρη διστακτικότητά χαρίζει ὁ κ. Ι. Ν. Γρυπάρης, καὶ νὰ κρατοῦν πολύτιμο ἐγκόλπιο τοὺς ἐκλεκτικούς στίχους τῆς ὑπέροχης Σάτιρας :

Μὰ ἡ Τέχνη τὰ κοινὰ στοιχεῖα κορφολογᾷ
κι ἀπ’ τᾶνθη τῶν πραγμάτων
Τὸ τριδίπλο τρυγᾷ
τὸ ἀπόσταγμα τῶν.

Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ